



# ה' של כפינה

## אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

משם הרב מהר"ר יהונתן, שחקר דאמאי יעקב לא ציווים על זה. ותו מהיכן ידע יוסף שלא ציווים יעקב אע"ה. ואם יעקב אע"ה לא ציווים מהיכן למד יוסף כן. ותריץ יתיב במ"ש פ"ק דקדושין לעולם ישלש אדם שנותיו וכו' ומי ידע כמה חיי. לא צריכא ליומי ופירש"י ב' ימים מקרא ב' ימים משנה ב' ימים תלמוד והקשו התוס' דאכתי איכא למפרך ומי ידע כמה חיי אלא בכל יום ישלש ע"ש. והשתא לפי זה יעקב אע"ה כאשר שלחם היה סובר שמת יוסף ומה שהובטח יעקב אע"ה שלא ימותו בניו בחייו נתבטלה. ומאחר שכן השבטים הרי הם ככל אדם ויש לחוש שימותו ולזה אפילו בדרך צריך לקרוא בכל יום הלכה ולשלש כדעת התוס' ולכן לא ציווים יעקב לשבטים שלא יתעסקו בדבר הלכה דמוכרחים הם בכל יום להתעסק בהלכה דמי ידע האדם כמה חיי. אכן בהתוודע יוסף אל אחיו הדובר שעדיין ההבטחה במקומה שיעקב אע"ה לא ימותו בניו בחייו לזה ציווים דלא יתעסקו בדרך בדבר הלכה דאביהם קיים ויש להם הבטחה שלא ימותו ויכולים להשלים חלק ההלכה אחר כך כשיגיעו ליישוב.

שבעה במרחשוון ושואלים עד תפילת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומבואר במקורן של דברים שבטעם שאין שואלים עד שבעה במרחשוון, הוא כדי שיספיקו עולי רגלים שעלו לרגל להגיע לביתם ולא יטרידם הגשמים בדרך, וקשיא לן א"כ מהאי טעמא גופיה, מדוע לא פוסקים מלשאלו כבר שבועיים מלפני יום טוב הראשון של פסח כדי שלא יטרידם הגשם בעלייתן לירושלים, וצ"ע." ובקובץ הנ"ל (קובץ כ"ב עמו' קכב) ציינו מה שכתב בעניין זה בספר מרפסין איגרא (עמו' פא), משמיה דהגרי"ש אלישיב זצ"ל שתירץ שאת קבלת השפע והברכה של הגשם לא מבקשים להפסיק לפני הזמן, ולכן ממשיכים לבקש טל ומטר עד יום טוב ראשון של פסח, אך אם עדיין לא התחילה קבלת השפע והברכה של הגשם - נמנעים מלבקש התחלתו עד שיספיקו עולי הרגלים לחזור לביתם, שכן חמור יותר להפסיק בטרם זמן מאשר להמנע מלהתחיל בבקשה.

והגרש"ז אויערבאך זצ"ל תירץ שכשעולים לרגל הסוכות, הבאים עדיין לבושים בבגדי קיץ ואינם מצוידים בבגדי חורף כדי שיוכלו ללכת בגשם, מה שאין כן כשעולים לרגל בפסח, שהוא סוף החורף, ומצוידים בבגדי חורף כך שאפשר לעלות לרגל למרות הגשמים.

והגר"ח קנייבסקי שליט"א תירץ שכשהולכים לבית המקדש אפשר ללכת אף כשיורדים גשמים ושלגים, מה שאין כן כשחוזרים מבית המקדש, וכן רמזו על הפסוק "בבית אלוקים נהלך ברגש". "ברגש" ראשי תיבות "ברד, רוח, גשם, שלג". כלומר - כאשר הולכים לבית אלוקים, אפשר ללכת גם כאשר יורדים גשמים ושלגים.

**"אמר להם יוסף לא אחיו אל תתעסקו בדבר הלכה"**

### מדוע יעקב לא הזהירם על כך

כתב מרן החיד"א בספר פתח עיניים: "שמעתי

ז.

**"עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"**

### הלא די"א אינן מאותיות השפתיים

הקשו האחרונים: מהו "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"? הרי אותיות ד' וי', אינן אותיות השפתיים ובאמירתם אין צורך להשתמש בשפתיים, ואם כן לא יבלו שפתותיהם מלאומרם.

בספר ענף יוסף (על העין יעקב) כתב המחבר: "קשה הלא אותיות די אינם כלל ממוצא שפתיים, ואף אם יהיה פיו פתוח כל היום ולא ינועו שפתיו כלל יוכל לומר תיבת די כל היום ואיך יצויר שיבלו שפתותיכם מלומר די. ויש לומר, דאיתא בירושלמי ברכות פ' ה' ה"א וז"ל: 'עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די'ינו ברכות די'ינו ברכות'. וא"כ השתא אתי שפיר כי אות ב' מתיבת ברכות הוא ממוצא שפתיים, וכן הוא ודאי כוונת הש"ס שלנו שעד שיבלו שפתותיכם מלומר די כוונתם על תיבת ברכה הנאמר בפס' זה, אלא שהש"ס קיצר".

וראה עוד מהר"ם שיף (הובא בהגהות וחיידושים שבסוף הגמ' וז"ל: "כמו שאנו אומרים ט"ו די'ינו בפסח וכאן יהיו הדי'ינו עד כי חדל לספור הסופר". עכ"ל. היינו שמפרש שאין הכוונה שיאמרו שדי'ינו בטובה זו ואין אנו רוצים יותר, אלא שתהיה כה גדולה עד שבבואנו להודות ולשבח באופן "די'ינו" - לא יהיה לזה מספר.

י.

**"ט"ו יום אחר החג"**

### מדוע אינן פוסקים מלשאלו גשם שבועיים קודם פסח

הנה בקובץ בית הלל (קובץ כ עמוד קכ) הקשה חכם אחד: "איתא בשו"ע (סימן קי"ז סעיף א') שבארץ ישראל מתחילים לשאול בליל

**יא:**  
**"האי כי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא שירותיה"**

### מדוע דווקא כלב

ביאר רבנו יוסף חיים בנן יהודיע: 'ונראה לי בס"ד הטעם דנקיט כלבא, דהעוסק בתורה נקרא בן להקב"ה דכתיב (תהלים ב, ז) אספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה, ולכן זה שמתענה שבזה מבטל עסק התורה שבעבורו נקרא בן, לכך ליכול כלבא שירותיה, כי כלב הוא מספר בן. או יובן אמרו רז"ל צדקה עשה הקב"ה שמהשה אכילתו במעיו, ולכן זה שהוא מתענה שלא כדת, דעל ידי התענית יבא לידי עיצור, ששוהה אכילתו במעיו, יבא כלבא ששוהה אכילתו במעיו, וליכול שירותיה".

ומרן רבנו זי"ע כתב במאור ישראל: "נראה להסביר לפי מה שאמרו בברכות (יז), 'רב ששת

## עליה לרגל אחר חורבן הבית

"עד שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת" (י.)

בסוגייתנו מבואר ששואלים את הגשמים בארץ ישראל בשבעה במרחשוון לדעת רבן גמליאל, וטעם הדבר הוא כיוון שממתינים עד שיוכל אחרון שבישראל שעלו לרגל בחג הסוכות להגיע לנהר פרת לפני שיתחילו הגשמים לירד. ובגמרא פסקו הלכה כרבן גמליאל.

ותמה הר"ן (ב.ד"ה ואיכא) על פסק זה, שהרי לכאורה כיוון שכל הטעם שממתינים לשאול עד ז' במרחשוון הוא משום העולים לרגל שיוכלו לחזור לבתיהם לפני שיתחילו הגשמים לירד - אם כן הרי אין טעם זה שייך אלא בזמן שהיה בית המקדש קיים והיו עולים לרגל. אבל בזמן הזה, שחרב בית המקדש ואין עולים לרגל, מה טעם יש להמתין ולא לשאול על הגשמים עד ז' במרחשוון? והוכיח הר"ן בדעת הר"ף והרמב"ם שגם בזמן הזה אין שואלים את הגשמים עד ז' במרחשוון גם כשאין טעם אחר להמתין עד אז. וכתב הר"ן שצריך לומר בדעתם, שגם לאחר החורבן היו מתאספים מכל סביבות ירושלים ועולים ברגל לירושלים, כמו שעושים גם בזמננו, ולכן השאירו על מתכונתה את התקנה שלא לשאול על הגשמים עד ז' במרחשוון, כיוון שגם בזמן הזה שייך הטעם שיש להמתין עד שיגיע האחרון שבעולי הרגלים לנהר פרת. וכן הביא בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קלד) שבזמן שהשנים כתיקונן היו עולים גם בני מצרים וסוריה ובבל ברגלים לירושלים.

ובהגהות המהר"ץ חיות (נדדים כג.) הביא כמה מקורות מדברי חז"ל שנראה מהם שהיו מהתנאים שאף לאחר החורבן היו נוהגים לעלות ולהתפלל במקום המקדש ברגלים, וכן נהגו רבי אלעזר בן שמוע ורבי ישמעאל ברבי יוסי, ובסדר הדורות מבואר שגם רבי מאיר היה נוהג לעלות ברגלים לבית המקדש.

והגאון רבי רחמים נסים יצחק פלאגי בספרו אבות הראש (דף קיז ע"ד) ביאר מה שאמרו בכתובות (סו:) מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, שאף שהיה מעשה זה אחר החורבן ורבן יוחנן בן זכאי קבע את מקום מושבו אחר החורבן ביבנה - מכל מקום ברגלים היה עולה לירושלים ומעשה היה ברגלים. והביא מדברי מדרש רבה (שיר השירים פרשה א) על הפסוק "עיניך יונים", שמבאר שנמשלו ישראל ליונה, מה יונה זו אף על פי שאם נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה - לעולם כך ישראל, אף על פי שחרב בית המקדש לא ביטלו שלוש רגלים. והביא בשדי חמד (מערכת ארץ ישראל אות א), וכתב שגם בזמנו נוהגים והולכים בכל שנה ושנה מד' כנפות הארץ הקרובים והרחוקים ברכב ובסוסים ואף ברגל, ואינם חוסכים זמן רב וטרדות רבות כדי לקיים מצוה זו. והחתם סופר (פר' אמור) בהספדו על אנשי צפת שנהרגו ברעידת האדמה ביאר שסיבת רעידת האדמה היא כיוון שבאותה תקופה כיבדו יהודי ארץ ישראל את העיר צפת באופן שעלה על חיבתם לירושלים עיר הקודש, והקב"ה תבע את עלבונה של ירושלים. ובתוך דבריו על חשיבותה של ירושלים גם בזמננו כתב החתם סופר שגם בימינו יש מצווה בעלייה לרגל.

וכן העלה להלכה בילקוט יוסף חלק א (עמ' רמז), וכן הוא בשו"ת אור לציון ח"ג (עמ' רלב), עיי"ש בארוכה.

כי יתיב בתעניתא הוה אמר, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שבזמן שביהמ"ק קיים אדם חוטא מביא קרבן, ומקריבין ממנו חלב ודמו ומתכפר לו, ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יה"ד מלפניך שחלבי ודמי שנתמעט יהיה כאילו הקרבתי לפניך ע"ג המזבח ותרצני. והנה ביומא (כא:), אש של מערכה הייתה רבוצה כארי, והא אמר רבי חנינא סגן הכהנים אני ראיתיה ורבוצה ככלב, לא קשיא, כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני, (ואמרו שם עוד דבמקדש שני סיועי לא מסייעא). ועיין בחגיגה (כה). ששלחנו של אדם מכפר עליו כמזבח. ע"ש. ובה יובן מ"ש רב ששת, דהאי בי רב דיתיב בתעניתא חשיב כאינו עושה רצון שמים בזה, שלא יחשב לו כמו במקדש ראשון שאש המערכה הדומה לארי אוכלת הקרבן, אלא כמקדש שני שהייתה רבוצה ככלב, ולא מסייעא אלא אש הדיוט אוכלתה, וזהו ליכול כלבא שירותיה. כיון שהוא ת"ח, ועל ידי התענית ממעט במלאכת שמים. וכמבואר בירושלמי (פ"ז דדמאי ה"ג), רבי יוחנן אזל לחד אתר, אשכח ספרא איינוס (מצא מלמד תינוקות שהיה מעונה, פני משה), אמר להו מהו כן, אמרו ליה דאיהו ציים, אמר ליה אסור לך, ומה במלאכת בשר ודם את אמר דאסור, מלאכתו של הקב"ה לא כ"ש ע"ש".

זו.

"צדיקים לאורה וכו'  
וישרים לשמחה"

### מי עדיף - צדיק או חסיד

כתב מרן רבנו זי"ע במאור ישראל: "פרשי דישירים עדיפי מצדיקים, אבל הרשב"א פירש שהישירים היא דרגא למטה מהצדיקים. וסייעו המהרש"א בח"א, ממ"ש בנוסח נשמת, בפי ישירים תתרוםם ובשפתי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל, שהוא מונה והולך מלמטה למעלה. ולכאורה גם בפסוק מדויק כך, דנקט צדיק בלשון יחיד, שהוא צדיק יסוד עולם. וישירים בלשון רבים, ולישרי לב שמחה, דישירים שכיחי טפי מצדיק. אך בנוסח התפלה לר"ה ויוהכ"פ, ובכך צדיקים יראו וישמחו וישירים יעלוזו, וחסידים ברנה יגילו, משמע דישירים עדיפי מצדיקים, וכפרשי". וכ"כ במחזור אהלי יעקב לר"ה (דנ"ד סע"א) שמכאן סיוע לרשי". ומהנוסח בעשי"ת בתפלת אבינו מלכנו, ורחמנא, ואלקיננו שבשמים כתבנו בספר צדיקים וחסידים, כתבנו בספר ישירים

צדיק שעושה ע"פ הדין, וישירים לפני משורת הדין. וכמ"ש ועשית הטוב והישר בעיני ה"א. שהוא לפני משוה"ד. ע"ש. ועל לר"י בן יקר בפירוש התפלות והברכות (עמוד נד) מש"כ בזה. ע"ש".

ותמימים, מוכח נמי דישירים עדיפי. ושואלים הקל תחלה, כמו שנאמר שפתי צדיק ידעון רצון, וכמ"ש הטור (סי' תקפב). ונראה שלדעת מי שאומר ישירים עדיפי מצדיקים, הוא כמו שפירש בספר תיבת גומא להפמ"ג (דע"ו ד'),